

Pragmatični pomen in semantična prozodija v medjezični perspektivi: primer slovenščine in angleščine

Mojca Šorli

Trojina, zavod za uporabno slovenistiko
mojca.sorli@trojina.si

Abstract

The present paper is focused on ways in which the pragmatic (functional) meaning that arises from the elements of the 'extended unit of meaning' and various contextual features comes into play in identifying appropriate translations. The possibility to analyse vast amounts of linguistic data has brought about changes both in methodology as well as in the ways we perceive certain language phenomena. Corpus analysis and new methods in the analysis of pragmatic components of meaning have yielded significant results in areas such as the treatment of semantic prosody. In the introductory part, we present the theoretical background on semantic prosody and the extended unit of meaning as defined by J. Sinclair. In the analysis part, we first examine from a monolingual point the Slovene paradigm for *postati rdeč* and the corresponding English paradigm *to become red*, and conclude by comparing the two and matching up lexical items according to their collocational, colligational and contextual patternings.

Keywords: corpus analysis; translation; unit of meaning; pragmatics; semantic prosody

1 UVOD – EMPIRIČNI PODATKI IN PRAGMATIČNI POMEN

Tudi za pragmatične vidike pomena je pomembno, da so primerno opisani na podlagi empiričnih podatkov o njihovem pojavljanju v realnih besedilih. Ključno za razumevanje pomenotvornega procesa v vsej njegovi celovitosti je opazovanje t. i. semantične prozodije, ki je integralni del razširjene enote pomena (*extended unit of meaning*). Pojem izhaja iz t. i. neofirthovske¹ jezikoslovno-leksikografske tradicije J. Sinclairja (Sinclair 1993, 1996, 2004; Louw 1993; Stubbs 1995; Bublitz 1996; Hunston in Francis 1999; Tognini-Bonelli 2001; Channell 2003; Hunston 2007; Partington 1998, 2004; Philip 2009), temelječe na analizi elektronskih korpusnih besedil, ki frazeološkosti v jeziku ne vidi kot posebnost, temveč kot osnovno načelo njegove organiziranosti, medtem ko je načelo t. i. proste izbire (*open choice*) sicer prisotno, toda ne tipično. Nekateri avtorji opisujejo pojav tudi kot kolokacijska, diskurzna ali pragmatična prozodija (npr. Stubbs 2001). Frazeološkost prinaša s seboj tudi deleksikaliziranost, kar pomeni, da je pomen besed močno odvisen od konteksta. Spoznanje, da je večina konvencionalnega jezika pravzaprav deleksikaliziranega (Sinclair 1991: 113),² spodbuja prevajalca, da dela predvsem s pragmatičnim, funkcijskim pomenom, kar pomeni, da postavlja pomen nad obliko besed in s tem pripomore k natančnejšemu prenosu vsebin (Philip 2003: vii).

1.1 Korpus

V predkorpusnem obdobju so bile možnosti, da bi sistematično raziskovali komponente pomena, ki presegajo raven besed, zelo omejene, saj so te vezane ne le na regularnosti v skladnji oz. skladenjskih vzorcih, tipično na ravni kolokacije, temveč tudi na regularnosti v širšem besedilnem okolju in situacijskem kontekstu, ki jim pravzaprav ni mogoče pripisati enotne kategorije. Poleg splošnih enojezičnih korpusov so za prevodno in leksikografsko prakso, pa tudi prevodoslovno teorijo, nepogrešljivi vzporedni ali primerljivi dvo- ali večjezični korpusi besedil (v slovenskem okolju je tak npr. večjezični korpus SPOOK).³ V korpusih je mogoče v trenutku dobiti vpogled v rabo tako tujega kot materne jezika, kar prevajalcu omogoča, da preveri svojo intuicijo v primerjavi z dejansko rabo.

¹ J. R. Firth je bil med prvimi, ki je poudarjal pomen leksike v opisnem jezikoslovju, po njem pa je prevzeto tudi poimenovanje *prozodija*, ki ga je sam uporabljal za raziskovanje analognih pojavov v fonologiji.

² Kot meni Sinclair: "[...] normal text is largely delexicalized, and appears to be formed by the exercise of the idiom principle, with occasional switching to the open-choice principle".

³ SPOOK: <http://lojze.lugos.si/spook/index.html> (Dostop 30. 9. 2012)

2 SEMANTIČNA PROZODIJA: VREDNOTENJE IN (PRAGMATIČNA) FUNKCIJA

Pomen, ki se udejanja v semantični prozodiji, je pragmatične narave, pomeni pa, nekoliko poenostavljeno, način, na katerega je mogoče navidez nevtralne besede razumeti tudi s pozitivnimi in negativnimi asociacijami, kot jih razvijejo ob pogostem sopojavljanju z drugimi besedami. Namen prispevka je med drugim pokazati, da gre še za mnogo več kot le za preprosto polarizacijo. Izraz *semantična prozodija* (dalje: SP) je doživel precejšen razvoj od časa, ko se je prvič pojavil, kar je povzročilo nekaj nejasnosti glede tega, kaj kateri avtor z njo pravzaprav misli. Kritični pogled na obravnavo oz. rabo pojma v okviru leksikalnega pomena je podal Whitsitt (2005). Medtem ko SP pogosto (vsebinsko) enačimo s semantično preferenco, nekatere novejšje študije (npr. Philip 2009) kažejo, da če pojem obravnavamo v širšem kontekstu, ob podrobni razčlenitvi sestavin razširjene enote pomena, ta vključuje pravzaprav dve ravni pomenske analize, pri čemer je ena besedno, druga pa funkcijsko, frazeološko ali kontekstualno pogojena. Prozodija je rezultat subtilnih pomenotvornih procesov in čeprav gre v osnovi za kolokacijski pojav, jo lahko ugotavljamo šele ob pregledu širšega sobesedja in razbiranju različnih kontekstualnih ključev, predvsem pa z analizo velikega števila zgledov dejanske rabe, saj do nje ne moremo dostopati introspektivno. SP je prisotna v naravnem jeziku tako, da jo dejanska jezikovna raba implicira, vendar le redko neposredno izrazi (Sinclair 1994). Pomensko zakritost SP izpostavlja tudi Hunston (2002: 61, 119, 141–142). Predpostavljamo lahko, da gre pri pojavu SP za težavnost zlasti pri enkodiranju, saj najbrž drži, da načeloma kot rojeni govorniki pragmatični pomen obvladujemo nezavedno, vendar je na tem mestu poudarek na ozaveščanju procesov in razumevanju izbir, zlasti pri prevajanju. Kot ugotavlja Jurko (2012: 88), je tudi SP idiosinkratična in ne funkcionira vedno enako v primerjanih oz. kontrastiranih jezikih. Vendar pa kaže, da predstavlja največjo težavo prav možnost, da bomo podcenili njen pomen pri prevajanju. Tudi Gabrovšek (2012: 88) je mnenja, da sodobne izdaje pedagoških enojezičnih slovarjev praviloma kažejo večje zavedanje o tem pojavu – posebej v smislu nakazovanja »pozitivnih« ali »negativnih« vidikov leksikalnega pomena –, vendar je mogoče to področje leksikografskih opisov še nadgraditi, zlasti pa se ob tem zavedati pomena velikih, reprezentativnih korpusov besedil.

2.1 Udeležba SP glede na vrsto pomena

Philip (2009) ugotavlja, da igra SP vlogo predvsem pri tvorbi t. i. perifernih ali kontekstualno pogojenih pomenov (*non-salient meanings*). T. i. osrednji pomeni (*salient meanings*) so »kodirani pomeni, hitro dostopni zaradi svoje

konvencionalnosti, pogostosti, prepoznavnosti ali prototipičnosti» (Giora 2003: 10, prev. avt.), povezani pa so z besedami kot ortografskimi enotami. Gre torej za pomene, ki so uporabnikom jezika skupni in ki jih včasih imenujemo tudi »slovarski« pomeni. Tudi t. i. sekundarni pomeni, ki niso nujno v enaki meri skupni vsem uporabnikom v jezikovni skupnosti, so vezani na besedo ali izraz, tipično npr. konotacija ali vrednotenjski pomen (na razlike med SP in konotacijo sta na primer skušala opozoriti že Louw (2000) in Partington (1998)). V nasprotju s temi so omenjeni »podoznačeni« (*underspecified*) periferni pomeni, ki so intuiciji tipično nedostopni, določata pa jih kontekst in raba.

2.2 Razširjena enota pomena

V nadaljevanju predstavimo shematsko razgradnjo razširjene enote pomena, kot jo koncipira že Sinclair (1996), njeno sodobno in poglobljeno različico pa izriše Philip (2009) (za prevodoslovni pogled na enoto pomena oz. prevoda gl. npr. tudi Dam-Jensen in Zethsen (2008) in Tognini-Bonelli (2001: 135)). Izvorno štiripartitna razširjena enota pomena dobi v tej še peti element (asociacijo) in vsebuje skupaj: kolokacijo, koligacijo, semantično preferenco, asociacijo, in prozodijo. Da bi lažje razumeli razsežnosti kontekstualnega pomena, je znotraj tako zasnovane sheme pomembno ločiti med dekontekstualiziranim in kontekstualnim pomenom, čeprav gre za shematski prikaz, v katerem lahko potegnemo seveda zgolj shematsko ločnico med kolokacijo, koligacijo in semantično preferenco na eni ter tistimi komponentami, ki opredeljujejo funkcijo pomena, torej SP (po izvorni shemi tudi zunajjezikovno funkcijo), na drugi strani, in za katere menimo, da so prav tako pomembne pri iskanju ustreznega prevoda. Pri realizaciji SP je koligacija pomembna vsaj toliko kot kolokacija – prepozna prozodije v besedilu se pogosto začne prav z identifikacijo koligacijskih preferenc. Ker sta kolokacija in koligacija tako vsebinsko kot terminološko ustaljeni oz. splošno sprejeti, si bomo v nadaljevanju poleg SP od naštetih komponent podrobneje ogledali še semantično preferenco in asociacijo.

2.2.1 Semantična preferenca

Semantična preferenca je abstrahirana pomenska pripadnost kolokatorjev, s katerimi se beseda oz. leksikalna enota v besedilih najraje družijo in ki jim lahko zato pripišemo določen semantični tip. Takšni kolokatorji lahko evocirajo tudi sekundarne pomene, na primer vrednotenjske in asociativne. Semantično preferenco je mogoče še vedno prepoznavati v okviru besednega, dekontekstualiziranega pomena, zato Hoey (2005: 23) poudari potrebo po jasni razmejitvi med semantično preferenco in prozodijo, kot jo je predvidel že Sinclair.

2.2.2 Asociacija

Izraz »asociacija« je uvedel Hoey (2005: 16ff, 22) in sicer kot nekakšen nadomestni izraz za semantično preferenco. Po Philip (2009), ki namesto združevanja kategorij predlaga asociacijo kot dodatno, vmesno kategorijo (med preferenco in prozodijo),⁴ pa se asociacija od semantične preference razlikuje v tem, da je povezana s sekundarnim pomenom, zlasti vrednotenjem in konotacijo, od SP pa v tem, da ne opisuje funkcije pomena.

2.2.3 Semantična prozodija

Medtem ko se semantična preferenca ključno veže na kolokacijo, je SP v skoraj enaki meri odvisna od kolokacije in koligacije ter drugih oprimkov pragmatičnega pomena, ki se nahajajo v širšem situacijskem kontekstu – teh pogosto ni mogoče umestiti v katero od uveljavljenih slovničnih kategorij, saj v besedilu niso eksplicitno izraženi s konvencionalnimi izraznimi sredstvi. V pričujočem prispevku bomo analizirali pomenske enote v njihovi celovitosti, torej z vsemi navedenimi sestavnimi elementi, od katerih vsak na svoji ravni prispeva k izgradnji pragmatičnega pomena. Po teoriji Sinclairja (1996) se vsaka pomenska izbira začne prav na najbolj skrajnem robu razširjene enote pomena, kar vpliva na končno izbiro na ravni kolokacije oz. skladenjskega vzorca, ki naj bi bila tako pogojena z začetno izbiro SP oz. pragmatične funkcije. Obširnejši pregled obravnave in razvoja pojma SP v leksikalnem pomenoslovju je podal Stewart (2010), v slovenskem prostoru pa Gabrovšek (2007), ki predlaga obravnavo pojava v sklopu treh pomenskih ravni, tj. posamičnih enobesednih leksemov (konotacija), večbesednih enot (SP) in širšega sobesedila (sintagmatski pomen). Vse tri vrste pomena zajame s krovnim izrazom 'asociativni pomen'. Za opis (enojezičnega) pristopa k pojavu v *Leksikalni bazi za slovenščino*⁵ gl. Šorli (2011). Sintezo različnih interpretacij SP je opravila Philip (2009), ki je dogradila koncept na teoretskih izhodiščih zlasti Sinclairja, Louwa, Stubbsa in Tognini-Bonellijeve. V teh okvirih smo opravili tudi podano dvojezično analizo in sicer z neposredno primerjavo podatkov v korpusu FidaPLUS⁶ s podatki na angleški strani.

2.3 Medjezikovne študije semantične prozodije

Raziskovanje SP na dvo- ali večjezični ravni je še v razmeroma zgodnji fazi. Eno prvih medjezikovnih študij je opravila Lewandowska-Tomaszczyk (1996).

⁴ V izvorni obravnavi leksikalnega niza 'become red' se kategorija asociacije ne pojavlja, vendar jo avtorica uvaja v svojem kasnejšem delu (Philip 2009), namesto tega pa opuša kategorijo t. i. zunajjezikovne funkcije, ki jo na tem mestu za slovenščino obravnavamo v kombinaciji s semantično prozodijo kot tistim vidikom razširjenega pomena, ki – funkcijsko opredeljen – stavi predvsem na širši situacijski kontekst.

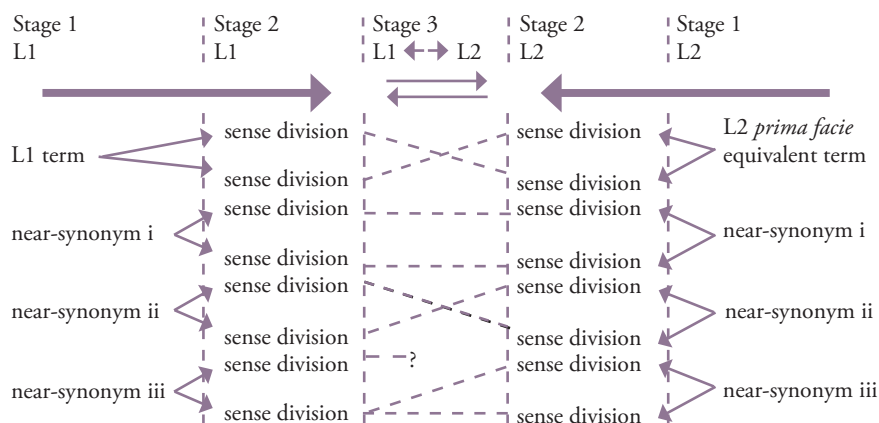
⁵ Leksikalna baza (LBS) (2008–2012) je del projekta *Sporazumevanje v slovenskem jeziku* <www.slovenscina.eu>.

⁶ <www.fidaplus.net>

Med pomembnejšimi prispevki zadnjih desetih let, ki proučujejo druge jezike v kombinaciji z angleščino, naj navedemo Xiao in McEnery (2006) za kitajščino, Berber-Sardinha (2000) za portugalsščino, Partington (1998), Tognini-Bonelli (2001), Philip (2003) in Stewart (2009) za italijanščino, Dam-Jensen in Zethsen (2007) za danščino ter Munday (2011) za španščino; za primerjavo analognih pomenskih enot v paru slovenščina-angleščina gl. tudi Šorli (2012, v pripravi).

2.4 Paradigmatski pristop

Spodnja shema, ki je povzeta po Philip (2003), ponazarja pristop k iskanju prevodno primerljivih enot pomena, pri čemer sta oba raziskovana jezika (tu označena kot L_1 in L_2) obravnavana kot izhodiščna, saj lahko le tako zagotovimo nepristransko analizo, ki ne prihaja do zaključkov o pomenu in rabi enega jezika *glede* na drugega, običajno tistega bolj razširjenega.

Slika 1: Shematski prikaz paradigmatskega pristopa k prevodni ustreznosti (po Philip 2003)

V prvi fazi je treba torej identificirati potencialno prevodno ustreznico in paradigmo delnih sopomenk (*near-synonyms*), ki ji pripada izvorna beseda (L_1), pa tudi tisto, iz katere je mogoče izbrati prevodno ustreznico (L_2). Ko so znani člani obeh paradigem, se identificirajo še njihovi ustrezni pomeni, s čimer dobimo pomenske enote. Pomene ugotavljamo s podrobno analizo vzorcev, tj. kolokacij, koligacij, frazeološke zgradbe, semantične preference, kontekstualnih značilnosti ter SP. Šele po takšni poglobljeni analizi je mogoče iskati primerljive prevode, tako na ravni splošnega kot partikularnega (*ibid.*). Tovrstni prevajalski postopek temelji predvsem na iskanju ustreznih primerljivih vzorcev v obeh jezikih, že Baker (1992: 57) je bila namreč mnenja, da je »nekoliko izgube, dodajanja ali izkrievljanja pomena pogosto neizogiben del prevajanja« (prev. avt.).

3 ANALIZA PRIMERA – METODOLOGIJA RAZISKAVE

V neposredni analizi smo primerjali rabo izbranih leksikalnih enot za *postati rdeč* v enojezičnem korpusu FidaPLUS v modulu *besedne skice*.⁷ Pri tem smo ugotavljali, v kolikšni meri se na videz ustrezni posamezni člani paradigem v svojih strukturnih in besedilnih značilnostih tako formalno kot funkcijsko ujemajo s člani paradigem v angleškem jeziku. Za angleško stran smo uporabili obstoječo analizo leksikalnega niza *become red* in sopomenk (Philip 2003),⁸ ki smo jo primerjali s podatki na slovenski strani.⁹ Korpus FidaPLUS je s 621 milijoni besed nekoliko večji od korpusa Bank of English, vendar so rezultati kljub vsemu primerljivi (nabor analiziranih konkordanc na slovenski strani smo omejili na 200). Da je funkcijski pristop k prevajanju in dvojezični leksikografiji nujen, meni Tognini-Bonelli, ki je že pred leti pozvala k izgradnji podatkovnih baz s prevodnimi omrežji (*translation webs*) (2001: 150–154), saj bi te občutno olajšale vrsto nalog v dvojezični praksi.

Paradigma POSTATI RDEČ vs. BECOME RED

Študija paradigem v paru *postati rdeč/ become red* ilustrira Hallidayevo (1992: 15) trditev, da mora vsaka jezikovna teorija temeljiti na teoriji *pomena kot izbire*, če naj bo relevantna za prevod(oslovje). Iz navedenega bo razvidno, da avtor izbere pomen iz vrste različnih možnosti, zato mora prevajalec skušati izbrati ustrezni pomen iz ekvivalentnega niza možnosti. Če skušamo za vsakega člana določiti najustreznejši prevod, moramo identificirati vse tiste njegove značilnosti, ki ga ločijo od drugih, nato pa mu najti najboljšo ustreznico v primerljivi paradigmi ciljnega jezika (Philip 2003: 258).

3.1 Primer: *postati/postajati rdeč* (425/88)

Glagola pripadata paradigmi, ki je vsaj na prvi pogled prevodno neproblematična, vendar podrobnejši pregled sobesedja in situacijskih kontekstov pokaže zanimive razlike. Za izraz *postati rdeč* so značilni kolokatorji, ki označujejo dele telesa, npr. *obraz, koža, oko/oči*, bodisi kot bolezenski simptomi, npr.

⁷ *Besedne skice* (Word Sketches) so povzetki kolokacijskega vedenja besed v programskem okolju Sketch Engine (SkE) <<http://ca.sketchengine.co.uk/>>. Za sekundarno preverjanje relevantnosti podatkov smo uporabili slovenski milijardni korpus Gigafida <<http://demo.gigafida.net/>>.

⁸ Za svojo izhodiščno analizo angleške paradigme, izbrane na osnovi ponujenih prevodov v slovarju Ragazzini (1995), je G. Philip uporabila takrat 450-milijonski korpus *Bank of English*. Veljavnost podatkov v leta 2003 opravljeni angleško-italijanski analizi angleškega niza glagolov 'become red' smo preverjali v sodobni angleški leksikalni bazi DANTE (45.000 gesel, 2010, <www.webdante.com>).

⁹ V analizi smo uporabili le najbolj tipične, izstopajoče člene v paradigmatškem nizu, tako npr. v slovensko paradigmo nismo vključili sicer obstoječih, a manj pogostih zagoreti; pordečeti; rdečiti se.

1. *Oko že v nekaj urah po okužbi **postane rdeče**, ščemi in srbi ter kmalu začne izločati rumenkast izcedek oziroma gnoj.*
2. *Koža in meso okoli rane **postaneta rdeča**, vroča in nabrekla.*

ali kot znak odziva telesa na čustveni pretres, tipično jezo ali sram, ali telesni napor, npr.

3. *Čutila sem, kako **postajam rdeča** od sramu, in stopila sem z avtobusa.*
4. *Začutil sem, kako sem **postajal rdeč**, iz nosnic mi je puhala sapa, vroča kot zmajev ogenj.*

Koligacijsko prevladujejo raba v 3. osebi ednine v medicinskih kontekstih ter raba s prislovi stopnje in načina. Med frazeološkimi zvezami, ki opredeljujejo način, najbolj izstopa *postati rdeč kot kuhan rak*. Dopolnila pogosto določajo natančnejši odtенок rdeče barve (škrlatno, temno itd.), tudi ko gre za druge pomene. Preostale konkordance pripadajo predvsem dvema izstopajočima semantičnima skupinama: spreminjanje barve pri morskih živalih, npr.

5. *Brat škarpena je škarpun ali škarpoč, ki je enake oblike, le manjši je in ne **postane rdeč**, ko ga prinesemo na suho, ampak ostane rjav.*

ter rastline in njihovi deli (zlasti listi in plodovi):

6. *Iz belih cvetov nastanejo plodovi, ki **postanejo temno rdeči**, ko dozoriijo.*
7. *Japonski javor ima zelo lepe liste, ki jeseni **postanejo ognjeno rdeči**.*

Tabela 1: Postati/postajati rdeč: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (FidaPLUS, 2000)

izraz	postati(452)/postajati(88) rdeč
kolokacijski vzorci in kolokacije	'kdo postane rdeč kot kuhan rak' (18) obraz (67), koža (46), oko/oči (2), rana (2), beločnica (2), noga, dlesen, lasišče; listi (17), plodovi (3), cvet(ovi) (4), paradižniki (3); številke (4); piki; korale; človek; jeseni (11); čisto (14), še bolj (11), intenzivno, kardinalsko, karminsko, krepko, krvavo, lepo (2), ognjeno (4), opečnato (4), popolnoma (2); od jeze (3), od sramu, od besa
koligacije	prislov stopnje in načina, 3. oseba ednine za medicinske kontekste; končna pozicija oz. pred ločilom
semantična preferenca/asociacija	deli telesa (opisovanje simptomov, čustvena reakcija); morske živali; rastline in njihovi deli;
zunajjezikovne okoliščine	strokovnost, medicinska poročila
semantična prozodija	objektivna-nevtralna

3.2 Primer: *zardeti* (2047)

Na ravni koligacij *zardeti* ne kaže praktično nobene podobnosti s *postati rdeč*. Uporablja se tako v 1. kot 2. in 3. osebi, najpogosteje v tretji, v povednem naklonu in trdilni obliki (nekaj je vprašalnih oblik). V skoraj 100 % se pojavlja v končni poziciji stavka ali pred ločilom, ki uvaja odvisnik. Pojavlja se v nekaterih stalnih, frazeoloških zvezah, zlasti v *zardeti kot kuhan rak*. Primeri, kjer je potrebno dopolnilo, na primer natančnejši odtenek rdeče barve (*škrlatno, temno*), so zelo redki, pogost pa je prislov, ki podrobneje določa način zardevanja (*rahlo, živo, malce, močno, sramežljivo, do ušes* itd.), npr.

8. *Lužin je **zardel do ušes** in začel iskati figure, ki so padle na preprogo.*
9. *Zagledala je vaščane, ki so navdušeno ploskali, in **zardela do lasnih korenin**.*

dokaj pogosto je eksplicitno izražen tudi vzrok (od sramu, zadrege, jeze):

10. *Ko sem vstopila v trgovino, sem takoj opazila, da prodajalka sočutno gleda moj obraz, zato sem v trenutku **zardela od sramu**.*

Iz širšega sobesedila je mogoče razbrati, da gre praviloma za nehotena stanja zunaj posameznikovega nadzora. To nakazujejo tudi posamični primeri v zanikani obliki, npr.

11. *Lencii je uspelo, da se je nasmehnila, ne da bi **zardela**.*

Vzrok za zardevanje je pogosto nekaj, kar nekdo izreče, zato je velik del zgledov v obliki spremnih stavkov premege govora (570 od 2047 zadetkov), npr.:

12. *»/.../ Kmalu se bom poročila z Bruceom.« Želel sem ji voščiti srečo, toda nekaj me je stisnilo v grlu. »Zaljubljena si vanj?« Sandy me je pogledala in **zardela**.*

Redki so primeri, kjer gre za vzporednico tipični rabi v angleščini, ko do zardevanja v resnici ne pride, čeprav je to pričakovano in celo zaželeno:

13. *Leta 2003 je bil vržen v brutalni svet politike. Politični razred bi moral **zardeti** in popraviti 18.305 krivic. Namesto sramežljive rdečice vidimo zariple obraze, ki danes na problemu /.../*

Tabela 2: *Zardeti*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (FidaPLUS, 2000)

izraz	zardeti (2047)
kolokacijski vzorci in kolokacije	'kdo zardi kot kuhan rak (21)', 'kdo zardi do ušes (31)' od sramu (20), od zadrege (9), od jeze (7); do lasnih korenin (7); rahlo (79), živo (22), malce (33), temno (18), škrlatno (9), močno (24), sramežljivo (8), spet (26), opazno (8), nekoliko (19), malo (20), nenadoma (7); obraz (19), lice (8), učiteljica (9), fant (8), dekle (7); v zadregi (14); v obraz (33), v lice (9);
koligacije	1., 2. in 3. oseba prislovi načina (barva) in stopnje končna pozicija ali pozicija za ločilom, ki uvaja odvisnik premi govor (spremni stavki)
semantična preferenca/asociacija	obraz, človek; okolščine sramu, zadrege ali (manj pogosto) osuplosti, telesnega napora
semantična prozodija	neželenost, nezmožnost nadzora oz. nebogljenost pred drugim

3.3 Primer: *pordeti* (588)

Najpogosteje pordi *koža*, očesna *veznica* in deli glave, predvsem *lica*, pa tudi *obraz*, *oči* in *ušesa*; v primeru *lic* in *obraz*a gre v večji meri za leposlovje, če pordi *koža* ali drugi deli telesa, pa za besedila z medicinsko oz. poljudno zdravstveno vsebino (npr. ko pordi mesto ugriza ali vboda itd.). Pretekli deležnik se dokaj pogosto uporablja v privedniški rabi:

14. *Dannyjevo in Brianovo petje se povzdiguje v falzet, Brian se drži za pult in nagiba naprej, obraz ima **pordel** in vlažen.*

Neposredni vzrok je redko izražen, ko gre za rastline, npr.

15. *Najobsežnejša polja te enoletne slanuše so pri nas v Strunjanskih solinah. Jeseni peščene plitvine ob morju zaradi njega popolnoma **pordijo**.*

Za razliko od *zardeti* zahteva *pordeti* v večini rab vsebinsko dopolnilo, najpogosteje načina in vzroka. Kot vzrok prevladujejo zunanji dejavniki, na primer mraz, poseg v telo, bolezen itd. Primeri, kjer pordi obraz ali del telesa zaradi čustvenih pretresov, so redkejši:

16. *Zardevanje je nerodna zadeva, čim bolj se boš zaradi tega vznemirjala, hitreje ti bodo lička **pordela** in zadrega bo še večja. Torej, za zardevanje se ne zmeni.*

17. *Ni gršega, pravijo, kot besna ženska: njen obraz **pordi**, vratne žile se napnejo, oči izbočijo, usta skremžijo, čelo naguba in telo se trese.*

Ponekod je vzrok izražen s predložno zvezo:

18. *Da je med kožo in psiho intimna vez, ve vsakdo iz lastne izkušnje: **pordimo od sramu ali jeze**, pobledimo in potimo se od strahu, zaradi zgroženosti dobimo kurjo polt, tudi rdečica iz zadrege odseva našo dušo.*

Tipični so primeri, kjer se pordelost v običajno priredno postavljeni zvezi povezuje neposredno z oteklino ali drugimi neprijetnimi reakcijami telesa, npr.

19. *Po tednu dni je noga **pordela in otekla**.*
20. *Lasišče običajno navadno **tudi srbi in je pordelo**.*

Nekateri konteksti morda kažejo, da bi šlo lahko za funkcijo poudarjanja čustvenega naboja, vendar zgledov ni dovolj, da bi to lahko z gotovostjo potrdili:

21. *Linda je bila iz sebe. Njen obraz je **pordel** in skoraj se je razpočila od jeze.*
22. *Hitro je dvignil pogled in se nehote zastrmel naravnost v Irisine oči. Ni mu bilo treba dolgo čakati na reakcijo – lica so mu v trenutku **pordela**.*

Tabela 3: *Pordeti*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (FidaPLUS, 2000)

izraz	pordeti (588)
kolokacije	koža (72), veznica (10), obraz (23), oči (21), oko (7), lica (3); sklep (6); list (1); oteči (19)/vneti (9) in pordeti; v obraz (3)/ lica (2); rahlo (14), nekoliko (14), močno (11); od mraza (4)/sramu (4)/jeze (3)
koligacije	predložne zveze (vzrok)
semantična preferenca/asociacija	obraz, deli telesa; simptomi bolezn, zdravstvene težave
zunajjezikovna funkcija	dokaj objektivno navajanje različnih vzrokov; humorni učinki? poudarjanje čustvenega naboja?
semantična prozodija	nevtralna-objektivna

3.4 Primer: *pordečiti* (83)

V neprehodni rabi največkrat pordečijo deli telesa ali rastlin:

23. *Tudi pri slednjem ugrizu se je vse srečno končalo, prst je sicer **pordečil**, bil boleč na dotik kakšen teden, hujšega pa ni bilo.*

Pojavi se nekaj zadetkov priredno zložene zveze *pordečiti in oteči*, ki umešča kolo-kacijo v kontekst bolezenskih oz. poškodbenih simptomov, npr.

24. »Staknil sem nerodno infekcijo kolena, ki mi je naenkrat **pordečilo in moč-no oteklo**. A se bom zagotovo pozdravil.«

V konkordancah identificiramo – sicer v prehodni obliki – tudi pomen *našminkati* oz. *nanesti rdeče ličilo*, ki se pojavlja večinoma s povratnim zaimkom, zlasti z *ustnice, usta, lica*, in ki ga ne najdemo pri nobenem drugem glagolu v paradigmi. V tem pomenu se uporablja tudi v 1. osebi, drugod skoraj izključno v 3. osebi. Oblike preteklega deležnika *pordečen* ni zaslediti tako rekoč v nobenem od pomenov.

Tabela 4: *Pordečiti*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (FidaPLUS, 2000)

izraz	pordečiti (83)
kolokacije	mraz (1), kri (6); lica (9), obraz (3), steza (2), oblak (1); ustnice (7), usta (1); prst (1), koža (4); voda (2); s šminko (3); s krvjo (2)
koligacije	ne izstopajo
semantična preferenca/asociacija	deli telesa, narava in rastline; ličenje
zunajjezikovni kontekst	literarna besedila
semantična prozodija	nevtralna-objektivna

3.5 Primer: *obarvati+(se)+rdeč* (210)

Obarvati se rdeče je relativno pogost vzorec, čeprav je *rdeče* večinoma modificirano z natančnejšimi odtenki ali načinom, npr. *svetlo, temno, škrlatno*. Prevladujejo konteksti v medicini, kemiji, botaniki in na splošno o pojavih v naravi. Nekaj je primerov, ko gre za barvne približke, npr. z *obarvati se rožnato* (11) (lica, ušesa; ribje meso)/*rdečkasto* (7) (botanika). Rdeče se obarvajo zlasti rastline in njihovi deli, npr. *listi* ali *drevo, plodovi* itd., nekaj pa je tudi primerov iz živalskega sveta, npr. *meso; mladice; plavuti*. Rdeče se obarvajo *lica, obraz, koža* ali *oči*, slednja dva iz bolezenskih razlogov, prav tako *urin* in *seč*, za obarvanost pri pojavih v naravi pa gre na primer pri kolokatorjih *nebo, oblaki, vrhovi* in *voda; lakmus, papir, robček; ogenj, olje, raztopina, vlakno; semafor*.

25. *Preden listi odpadejo, se obarvajo lepo rdeče.*
26. *Zaljubljenca začne srce hitreje biti, lica se mu obarvajo rdeče in rdečice ne more prekriti.*

27. *Voda se je obarvala rdeče, ker so se na površje dvignile plasti na dnu nako-pičenega železovega oksida.*

Med kolokatorje so vključeni tudi primeri, kjer je rdeča podrobneje opredeljena z odtenkom, npr. kaj se obarva *rahlo* (1)/ *svetlo* (3)/ *temno* (2)/ *temnordeče* (2)/ *škrlatno* (2)/ *škrlatno rdeče* (4)/ *rdečkastol malinasto rdeče* (1):

28. *Oktobra se listi obarvajo škrlatno rdeče, kar daje aroniji okrasno vrednost, v nekaj tednih pa odpadejo.*
29. */.../ grlo močno boli, težave pri požiranju, obložen jezik, ki se obarva malinasto rdeče. (malinast jezik)*

S predložno zvezo, pogosto v deležniški obliki, je barva lahko izražena kot sredstvo ali način, zlasti za pojave v naravi: kaj se obarva *z/v rdečo barvo* (in različnimi odtenki), npr.

30. *Pa vendar, bilo je lepo in mrzlo jutro, oblaki so se že obarvali s škrlatno jutranjo barvo in vse je bilo tako spokojno. A vseeno je bilo v ozračju med nama čutiti napetost.*
31. *Najlepši filosilikat iz skupine sljud je ponavadi značilno rožnato obarvan in se pojavlja v obliki ploščic ali prizem psevdoheksagonalnih oblik.*

Tabela 5: Obarvati+(se)+rdeč: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (FidaPLUS, 2000)

izraz	obarvati+(se)+rdeč (210)
kolokacije	listi (6), drevo (1), plod (6), lubje, korenine, cvet, grm, poganjki, roža, paprika, trta, brogovita; meso (6); mladice; konice lovk, plavuti; lice (3), obraz, koža, oči; seč (3), urin; nebo (4), oblaki, vrh, vrhovi (2); voda (5); lakmus, papir, robček, ogenj, olje, raztopina, vlakno; semafor (1)
koligacije	pretekli deležnik 3. oseba trpnik* povedni naklon
semantična preferenca/asociacija	rastline in njihovi deli; živalski svet (majhne živali) deli telesa narava; kemijske reakcije
zunajjezikovne okoliščine	botanični in zoološki strokovni in poljudni teksti; navajanje dejstev pri pojavih v naravi, literarnost
semantična prozodija	objektivna-nevtralna (strokovni teksti); v primeru, ko se (škrlatno) rdeče obarva obraz, je mogoče prepoznavati silovitost čustev, včasih posmeh; kontrast barv in hitrost spremembe

4 IDENTIFIKACIJA NAJBOLJŠIH PREVODNIH MOŽNOSTI

Treba je poudariti, da v paradigmi ne gre za izčrpen seznam možnosti, temveč za delno naključni nabor slovarsko izstopajočih ustreznih, izmed katerih na prvi pogled vsi glagoli pomenijo bolj ali manj isto. Prepoznani vzorci kolokacijskega, koligacijskega vedénja ter kontekstualnih značilnosti so do neke mere prekrivni, toda za vsakega člana paradigme smo ugotovili tudi njegove izstopajoče lastnosti, torej tiste, ki ga na katerikoli od pomenskih ravni ločijo od drugih. Znano je prepričanje, da popolnih sinonimov ni, saj je treba upoštevati različne ravni enakosti oz. ustreznosti – tako semantične kot slogovne in pragmatične.

Tabela 6: Izbrani paradigmatski niz za *postati rdeč* v slovenščini (621 mil. besed) in angleščini (450 mil. besed)

postati rdeč (494)	to become red (50)
zardeti (2047)	to blush (297)
pordeti (588)	to flush (337)
pordečiti (83)	to go red (108)
obarvati+(se)+rdeč (210)	to redden (239)
	to turn red (225)

Najustreznejša izbira prevoda izhaja iz opazovanja in primerjave izdelanih profilov, in sicer vsake izmed sestavin enote pomena – kolokacije, koligacije, semantične preference in pragmatične funkcije/SP. Kot prvi prevod so spodaj navedeni tisti, ki so neposredno in v celoti gledano najbolj tipični za izhodiščnega člana paradigme, kar seveda ne pomeni, da druge rešitve niso možne. Alternativne ubeseditve za konkretna sobesedila in situacijske kontekste smo navedli tudi na koncu, v povzermalni tabeli (3.6).

4.1 Prevod: *postati rdeč* → *to become red*

Nobeden od glagolov se ne pojavlja v izrazito frazeoloških zvezah, pri obeh gre najpogosteje za bolezenske simptome v povezavi s še drugimi težavami, zlasti zaradi vnetja kože in oči, tudi dlesni, ran, lasišča itd. Vendar pa je *postati rdeč* med člani paradigme povprečno pogost, medtem ko je *become red* najmanj pogost med glagoli svoje paradigme, kar nakazuje manjšo splošno uporabnost. Razvidno je, da se uporablja tako kot *postati rdeč* pretežno za *skin*, *eye(s)* in *face* v medicinskih kontekstih. SP nismo ugotovili ne pri enem ne pri drugem, je pa pri *become red* prepoznavna

zunajjezikovna funkcija, kot jo opredeljuje Philip (2003: 259), namreč nekakšna tehnika distanciranja s predstavljanjem dejstev kot hipotetične možnosti, kar se koligacijsko navezuje na rabo pogojnika. Za rastline in dele rastlin, npr. listi in plodovi, je uporabnejši *turn red*, prav tako v živalskem svetu. Zlasti tam, kjer kaj *postane še bolj/intenzivno/krvavo rdeče*, torej s prislovi stopnje ali načina, sta primernejša *flush* ali *red*, kadar pa gre za predložno dopolnilo *od besa* ali *od jeze*, je najprimernejši *flush*. Opaziti je kontrastivno zanimivo razliko, namreč medtem ko je v angleščini barva natančneje opredeljena v obliki povedkovega prilastka pri *flush*, npr. *flush bright red/ crimson/ puce/ mottled maroon*, so realizacije v slovenščini pri *postati/postajati rdeč* z vrinjenim prislovom, ki modificira pridevnik, npr. *postati kardinalske/karminsko/ krepke/ krvavo/ lepo/ ognjeno rdeč*.

Tabela 7: *Become red*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 260)

izraz	become red (50)
kolokacije	skin (12), eye(s) (9), face (3), scalp (2), ears, feet, fingers, knee red and sore (6), inflamed (5), swollen (4), blotchy (2), hot (2), angry, flaky, irritated, itchy, oversensitive, raw; anger, shame
koligacije	pogojni stavki (13)
semantična preferenca	deli telesa, medicinska poročila ali zdravstveni nasveti
zunajjezikovna funkcija	zdravniški nasvet kot hipoteza; tehnika distanciranja
semantična prozodija	objektivna-nevtralna

4.2 Prevod: *zardevati* → *to flush*

Na prvi pogled najustreznejši prevod *blush* se zaradi posebnosti v prozodiji na angleški strani v naši analizi ne uvršča na prvo mesto. Ugotovljeno je namreč, da *blush* sicer podobno kot *zardevati* izstopa po tem, da ga tipično izzove zadrega ali sram, praktično nikoli pa jeza ali druga negativna čustva, prav tako se oba uporabljata v ožje frazeoloških enotah. Vendar gre večinoma za situacije, ko se zardevanje, čeprav pričakovano, v resnici ne zgodi (Philip 2003: 262). Frazeološke enote *have the grace to blush*, *blush at the thought/idea* ali *something would make (even) somebody blush* kažejo na ustaljene konvencionalizirane rabe, ki bodisi izražajo priznavanje govorceve zadrege ali ogorčenje nad tem, da nekdo v očitno sporni situaciji zadrege ne občuti. Tipično zardeva človek ali del telesa, pri *blush* pa gre skoraj izključno za človeka. V celoti gledano se

pridobljeni leksikalni profil za *zardevati* najbolj ujema z identificiranimi vzorci pri glagolu *flush*. Sorodni so kolokatorji, ki kažejo, kaj najpogosteje zardi: *obraz*, *lice* in *človek*. Podobno izstopajo prislovi načina, pogostosti in stopnje, predvsem pa se pri obeh izkazujejo tudi okoliščine sramu, zadrege ali (manj pogosto) osuplosti oz. telesnega napora. *Flush* je pogosteje kot v osnovni obliki glagola uporabljen kot deležnik, podobno tudi oblika *zardevel*. Gre za glagol, ki včasih potrebuje vsebinsko dopolnilo, zlasti natančnejšo opredelitev barve ali načina. Pri obeh je mogoče ugotoviti neželenost reakcije, nezmožnost nadzora in neobgljenost pred drugim, torej podobno SP. *Blush* bo uporaben kot prevod predvsem v kontekstih, kjer ni potrebnih vsebinskih dopolnil oz. tam, kjer stoji *zardevati* v končni poziciji, tj. na koncu stavka ali pred ločilom, pogosto v premem govoru. V nekaterih situacijah se kaže kot najustreznejši prevod *turn red*, zlasti v frazeoloških zvezah in tam, kjer je potrebno izraziti vzrok. Odločitev za bodisi *flush* ali *turn red* je odvisna tudi od tega, ali je izhodiščni glagol pospremljen s prislovom pogostosti ali načina (*rahlo*, *živo*, *malce*, *močno* itd.) – to je izkazani vzorec pri *flush* –, pa tudi od tega, kdo zardi. Če zardi *človek*, bo verjetnejši prevod *flush* (ali v nekaterih primerih *blush*), saj se *turn red* razen v frazeologiji uporablja predvsem za rastline oz. dele telesa.

Tabela 8: *Flush*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 265)

izraz	<i>flush</i> (337)
kolokacije	face (49), cheeks (27) red (18); bright red (3), deep red, dark red, angry red, scarlet, crimson; pink (2), deep pink, complementing pink, painful pink, blotchy albino pink, gravadlax pink; purple (2), violet, puce, mottled maroon he/she (120); I (14) slightly (8), heavily (2), hotly (2), deeply, brightly, noticeably, visibly, again (6), once more, instantly, quickly, suddenly angrily (5), excitedly, embarrassment (7), anger (6), pleasure (5), rage (3), excitement (2), fury (2), apprehension, delight, envy, mortification, pride, rage
koligacije	premi govor prislovi stopnje, pogostosti feel yourself flush (15)
semantična preferenca	obraz barve čustva
zunajjezikovna funkcija	primeri, ko se zardevanje dejansko zgodi (zlasti literarno)
semantična prozodija	neželenost, nezmožnost nadzora oz. neobgljenost pred drugim

Tabela 9: *Blush*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 263)

izraz	blush (297)
kolokacije	'have the grace to blush' (9) 'blush to admit/recount/tell' (7); 'blush to recall/remember' (4) 'blush at the thought/idea' (4) 'something would make [even] somebody blush'
koligacije	prvoosebni zaimki (51) modalni glagoli (59) kavzativi (81) nikalnost (26)
semantična preferenca	zadrega ali neprijetne situacije
zunajjezikovna funkcija	priznanje zadrege/sramu jeza nad tistimi, ki ob pričakovanih vzorcih vedenja nimajo dovolj sramu
semantična prozodija	pričakovano, toda ne realizirano; težavnost

4.3 Prevod: *pordeti* → *redden*

Najbližji se zdijo kolokacijski vzorci pri *redden* in *become red*. Oba kot ključne subjekte pordevanja navajata *kožo*, *oči* in *obraz*, prav tako se zdijo pogoste okoliščine otekanje in spremljevalne bolečine, kot vzrok prevladujejo zunanji dejavniki, na primer mraz, poseg v telo, bolezen itd. *Pordeti* zahteva torej v večini rab vsebinsko dopolnilo, najpogosteje načina in vzroka, kar je bolj tipično za *redden*, ki se pojavlja pretežno v trpniku, z izraženim agentom, poleg tega so zanj bolj tipični tudi prislovi stopnje, zato je 'redden' boljša splošna ustreznica. Pri *pordeti* in še zlasti pri *redden* je mogoče ugotoviti literarno rabo, v kateri nastopajo kazalci pragmatičnega pomena že v obliki kolokabilnih prislovov, npr. *rahlo*, *nekoliko*, *močno*, *angrily*, *horribly* itd. Koligacije so v obeh primerih zlasti predložne zveze, SP je podobno objektivna-nevtralna, čeprav je na slovenski strani zaznati nekoliko več čustvenega naboja ali humornih učinkov pri rabi glagola. Še zlasti to velja takrat, ko gre za pretekli deležnik, torej *pordela lica* ali *pordel obraz* (za ta primer smo naknadno identificirali potencialni prevod *ruddy cheeks/complexion*, ki bi zahteval nadaljnjo analizo, vendar kaže, da se uporablja tipično v pogovornih kontekstih, ko se rdečica povezuje z zdravjem – ta kontekst je v slovenščini pogosto humoren). Kjer ne gre za simptome zdravstvenih težav, temveč za pordevanje zaradi mraza ali sramu, je mogoče uporabiti tudi prevod *flush*.

4.4 Prevod: *pordečiti* → *redde*

V neprehodni rabi največkrat pordečijo deli telesa ali rastlin, nekaj je zadetkov priredno zložene zveze *pordečiti in oteči*, ki umešča kolokacijo v kontekst bolezenskih oz. poškodbenih simptomov. Glede na to bi bila najustreznejša nevtralna prevoda *redde* in *become red*, se pa nakazuje tudi možnost prevoda z *blush*, na primer, ko se pordeči *oblak* ali *nebo*. Tako kot *flush* je tudi *redde* mogoče pogosto najti v pridevniški rabi. V glagolski rabi ima sicer *pordečiti* zelo podobne kolokatorje in vzorce kot *become red*, na primer izražen vzrok: če gre za zunanjšega, s predložnim dopolnilom *by ...*, če gre za notranjšega pa *with ...*.

Tabela 10: *Redde*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 269)

izraz	redde (239)
kolokacije	'feel --self redde' (6) face (67), eyes (43), skin (37), cheeks (18), hands (9), nose (7), swelling/swollen (10) cold (6), the sun (2), lack of sleep, drink anger (2), embarrassment (2), annoyance, rage, humiliation, effort, strain slightly (5), further(4), again (3), angrily (2), noticeably (2), visibly (2), horribly, instantly, startlingly
koligacije	trpne oblike + agent prislovi stopnje
semantična preferenca	deli obraza
zunajjezikovna funkcija	zadrega, jeza ali napor in njihovi vzroki simptomi boleznj ali njihovi vzroki
semantična prozodija	objektivna-nevtralna

4.5 Prevod: *obarvati+(se)+rdeč(/rožnat/škrlaten)* → *to turn red(/pink/scarlet)*

Najbolj tipično se *rdeče* (tudi npr. *rožnato*, *škrlatno* itd.) obarvajo listi in plodovi, ter cela vrsta drugih rastlin in njihovih delov, tem zato na ravni kolokacij najbolj ustreza *turn red*. Podobno semantično preferenco izkazuje *obarvati se* tudi za živali, zlasti morske, npr. rak, jastog, mladica, plavuti itd., ter mnoge pojave v naravi. Za kolokatorje *nebo*, *oblaki*, *vrh*, *vrhovi* se kot potencialna ustreznica ponuja glagol *blush* (pomen: *become pinkish*). Visoko stopnjo primerljivosti s *turn red* potrjuje

ujemanje na koligacijski ravni: nagnjenost k trpnim oblikam (kaj *se obarva*) oz. pogostejša raba preteklega deležnika (*obarvan rdeče* itd.). Prav tako je mogoče podobnosti identificirati na ravni SP, namreč kontrast oz. poudarjena hitrost pri spremembi barve, tako v naravi kot pri obrazu in licih. Opazna je povezava med hitro spremembo v barvi obraza in silovitostjo čustvene reakcije, še zlasti ko se obraz koga obarva *škrlatno rdeče*, ponekod je zaznati tudi dodani element posmeha. V strokovnih besedilih je SP na obeh straneh pričakovano objektivna-nevtralna.

Pri *turn red* izstopa kolokator *traffic lights* in *light*, torej semantična preferenca *sve-tlobe*, česar pri *obarvati+(se)+rdeč* ni opaziti, zabeležen pa je vendarle en primer kolokatorja *semafor*. Ker ga ni zaslediti pri nobenem drugem glagolu v slovenski paradigmi, lahko to interpretiramo kot potencialno podobnost. *Turn red* se v pomenu obarvanja obraza zaradi jeze ali zadrege dokaj pogosto pojavlja v literarnih besedilih, vendar se – z izjemo primerov s predložnim dopolnilom *from* ali *with* – pretežno ne uporablja za človeka. V smislu prepoznavnosti vzorcev se dokaj dobro ujema z vzorci pri *postati rdeč*. Ko izraža spremembo barve, zlasti v rastlinskem svetu, je bolj kot postopno prehajanje poudarjena nenadnost spremembe. Ta posebnost pojasnjuje tudi kolokabilnost s *traffic lights*, ki je drugod v paradigmi ni najti. Relativna, a povezana posebnost je tudi sopojavljanje z barvami, ki so v močnem kontrastu z rdečimi otenki, npr. *green*, *blue*, *black* itd.

Tabela 11: *Turn red*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 271)

izraz	turn red (225)
kolokacije	face (22) light (14), traffic lights (7); green (17), blue (14), black (13), orange (5), pink (4), purple (4) rage (7), embarrassment (3), shame (3), anger (2) annoyance, fury leaves (3), rowan, mulberry, cherry, tomatoes, peppercorns, chilli, peppers lobster (2), prawn, crayfish ink
koligacije	predložna zveza: 'from'(3), 'with' (21) + čustva končna pozicija; ločila
semantična preferenca	osnovni izrazi za barve rastlinstvo
zunajjezikovna funkcija	jasni prehodi od ene barve k drugi, kontrast
semantična prozodija	objektivna-nevtralna

Go red opisuje rdečino, ki nastane bodisi zaradi čustev (najpogosteje), bolezenskih simptomov ali namerne spremembe barve las, npr. *to go blonde, auburn* itd., vendar v nobenem od teh pomenov ne izkazuje pragmatičnih kazalcev, ki bi označevali osebni odnos govorca do vsebine. Ta glagol je od vseh v paradigmi semantično najbolj izpraznjen, zato lahko pomeni za avtorja in/ali prevajalca najbolj 'nevtralno' izbiro (Philip 2003: 267).

Tabela 12: *Go red*: kolokacije, vzorci in situacijski kontekst (po Philip 2003: 267)

izraz	go red (108)
kolokacije	'go red in the face' (19) 'feel* her face/-self go red (6) face (15), skin (4), ears (3), neck (2), nose, eyes salon, blonde, brown, auburn, hair
koligacije	--
semantična preferenca	deli obraza
zunajjezikovna funkcija	opis zardevanja zaradi različnih razlogov, vključno z jezo ('go red in the face'), na razmeroma objektivni način
semantična prozodija	objektivna-nevtralna

4.6 Povzetek

Pričakovano imajo vsi posamezni člani paradigem več prevodnih možnosti, pri čemer se ena med njimi običajno kaže kot splošno najuporabnejša. Analiza kaže, da je mogoč bolj ali manj uspešen prenos celotnih (razširjenih) pomenskih enot v ciljni jezik, ki je odvisen od uspešnosti razbiranja implicitnega oz. pragmatičnega pomena v izvornem jeziku. Na ravni enojezične analize lahko skladno z ravnimi razširjene enote pomena določimo štiri korake: identifikacija kolokacijskega profila (leksikalne realizacije), koligacijskih preferenc (leksikogramatikalne realizacije), semantične preference (semantično polje) ter pragmatične funkcije (SP). Na dvojezični ravni naj bi prišlo najprej do primerjave pragmatične funkcije na skrajnih mejah razširjene enote pomena. Na primer, najustreznejši identificirani prevod za *zardevati* v skladu s prepoznano SP ni *to blush*, temveč *to flush*, prvi se namreč uporablja tipično v kontekstih, kjer do zardevanja – kljub pričakovanjem – ne pride. *Blush* se tako tipično uporablja v nikalnih ali pogojnih stavkih. Najbolj idiomatske frazeološke enote, npr. *kdo zardi kot kuhan rakl/puran*, imajo pogosto visoko

konvencionalizirane idiomatske ustreznice, v tem primeru *sb turns as red as a beet(root)*, pri čemer gre v prvi vrsti za iskanje ustreznosti na ravni pragmatične funkcije. Seveda tu nakazane prevodne rešitve niso absolutne in izključne. Obstajajo tudi druge možnosti, zlasti opisne oblike prevodov ali takšne, ki so vezane specifično na en sam kolokator ali skladenjsko obliko, npr. *z rdečimi/pordelimi očmi* → *red-eyed*; *močno pordeti* → *to turn a deep shade of red* itd. Do takšnih rešitev na prvi fazi pridemo teže preko neposrednih dvojezičnih virov, lahko pa s poglobljeno analizo korpusa in obrnjenih virov.¹⁰

SLOVENŠČINA → ANGLEŠČINA

postati/postajati rdeč → **to become red**

čigava koža/obraz postane rdeč/-a → *sb's skin/face becomes red*

čigave oči postanejo rdeče → *sb's eyes become red*

→ to flush

postati karminsko/krvavo rdeč → *to flush crimson*

→ to redden

kdo postaja rdeč → *sb can feel oneself redden?*

čutila sem, kako postajam rdeča → *I could feel myself redden*

→ to go red

kdo postane rdeč v obraz → *sb goes red in the face*

čutila sem, kako postajam rdeča → *I could feel myself go red*

kdo postaja rdeč → *sb can feel oneself go red?*

→ to turn red

kdo postane rdeč kot kuhan rak → *sb turns as red as a beet(root)*

paradižniki/list/rak/korale postanejo rdeči → *tomatoes/leaves/lobster/chorals turn red*

žival postane živo rdeča → *the animal turns bright red*

semafor postane rdeč → *traffic lights turn red*

zardeti → **to flush**

škrlatno/temno zardeti → *to flush scarlet/dark red*

kdo zardi do ušes → *sb flushes up to their ears*

kdo zardi od sramul/zadreve → *sb flushes with shame/embarrassment*

kdo zardi od jeze → *sb flushes with anger/rage*

→ to blush

nasmehnila se je, ne da bi zardela → *she smiled without blushing*

ob tem bi morali zardeti → *this should make them blush*

¹⁰ Npr. obrnjena baza Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford-DZS (Krek et al., DZS/Amebis 2006).

→ to turn red

kdo zardi kot kuhan rak/puran → *sb turns as red as a beet(root)*

kdo zardi od jeze → *sb turns red with anger/rage*

→ to go red

svetlo/živo zardeti → *to go bright red*

pordeti → **to redden**

od vetra in mraza pordela lica → *cheeks reddened by the cold*

kdo pordi v obraz (od vročine) → *sb's face/cheeks is/are reddened (by the heat)*

pordel obraz → *a ruddy face?* (He had a ruddy face and purple nose from too much alcohol.)

→ to become red

noga je pordela in otekla → *the foot became red and swollen*

lasišče srbi in je pordelo → *the scalp becomes red and itchy*

pordečiti → **redden**

mraz/kri pordeči lica komu → *cold/blood reddens sb's cheeks?*

→ become red

koža/prst/koleno pordeči → *the skin/finger/knee becomes red*

→ flush

kaj pordeči komu lica → *sb's cheeks flush with sth*

obarvati (se) rdeče/rožnato* → **to turn red/pink***

listi se obarvajo rdeče → *leaves turn red*

Slika 2: Povzetek prevodnih možnosti v smeri slovenščina → angleščina, kot jih narekuje semantično-pragmatska analiza

5 SKLEP

Uspešna prevodna praksa predpostavlja ustrezen prenos vseh vidikov pomena, tudi ali še posebej pragmatičnega, zato je poznavanje jezika v tej njegovi nesporni, pa čeprav morda najbolj izmuzljivi razsežnosti za prevajalca ključnega pomena. Predstavljena analiza celotnih parov paradigem se zdi morda nerealna ali celo nepotrebna v običajnih okoliščinah prevajalskega procesa, in čeprav drži, da je kot metoda pri vsakokratnih prevajalskih nalogah neizvedljiva, je gotovo smiselna, če načrtujemo na primer izdelavo prevajalske podatkovne baze. Ker je izgradnja različnih eno- in večjezičnih baz – tako za namene leksikalnih opisov

kot luščenja terminologije in čim večje avtomatizacije prevajalskih procesov – že uveljavljena jezikovnotehnološka praksa, in ker imamo obenem na voljo že zelo kompleksna statistična orodja za analizo korpusnih podatkov, je treba razmisliti tudi o vsebinski nadgradnji standardnih leksikalnih opisov. Nekateri subtilnejši vidiki pomena, zlasti razširjene enote pomena, kot predstavljeno v prispevku, ostajajo prezrti tudi v nekaterih sodobnih, korpusno zasnovanih leksikografskih virih oz. leksikalnih bazah. Predvidevamo, da je to rezultat časovnega pritiska, saj gre pri ugotavljanju SP za zamudno analizo, pri kateri pravzaprav nikoli ne vemo vnaprej, kaj točno iščemo, poleg tega pa vsaj zaenkrat ni učinkovitih orodij za njeno avtomatsko prepoznavo.

Pričujoči prispevek opisuje večplastni semantični in funkcijski oz. pragmatični pristop, najprej k znotrajjezikovnim, nato pa tudi medjezikovnim razmerjem. Gre za proces iskanja prevodne ustreznosti (primerljivosti) tako, da vidimo jezika L_1 in L_2 kot izvorna jezika, pri čemer razlikovanje med enkodiranjem in dekodiranjem, ali izvornim in ciljnim jezikom, ne igra več pomembne vloge. Raziskovanje širšega besedilnega okolja, ne le kolokacij, temveč tudi koligacij, semantične preference, asociacij in zlasti funkcijskega pragmatičnega pomena oz. SP je koristno v procesu prevajanja tudi zato, ker ponuja vpogled v širši kontekst jezikovnih izbir avtorja izvornega besedila, kar posledično vodi v natančnejše in v zavestni izbiri utemeljene prevodne rešitve, ki skušajo reproducirati sporazumevalne učinke v izvornem jeziku.

Bibliografija

Spletni viri

Longman Dictionary of Contemporary English, Longman: <<http://www.ldoce-online.com/>> (LDOCE)

Macmillan Dictionary and Thesaurus: Free English Dictionary Online. <<http://www.macmillandictionary.com/>> (MEDAL)

DANTE: <<http://www.webdante.com/>>

FidaPLUS: <<http://www.fidaplus.net>>

Gigafida: <<http://demo.gigafida.net>>

Sketch Engine: <<http://ca.sketchengine.co.uk/>>

Literatura

Atkins, Sue in Michael Rundell, 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

- Atkins, Sue, Charles Fillmore in C. R. Johnson, 2003: Lexicographic Relevance. Selecting information from corpus evidence. *International Journal of Lexicography* 16/3. 251–280.
- Baker, Mona, 1992: *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London in New York: Routledge.
- Berber Sardinha, Tony, 2000: Semantic prosodies in English and Portuguese: A contrastive study. *Cuadernos de Filología Inglesa* 9(1). 93–110. Dostopno na: http://www2.lael.pucsp.br/~tony/temp/publications/2000murcia_prosodies.pdf (27. 9. 2012)
- Bublitz, Wolfram, 1996: Semantic prosody and cohesive company: somewhat predictable. *Leuvense Bijdragen: Tijdschrift voor Germanse Filologie*, 85/1-2. 1–32.
- Channell, Joanna, 1999: Corpus-based Analysis of Evaluative Texts. S. Hunston in G. Thompson (ur.): *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse* (2003). Oxford: OUP. 39–55.
- Dam-Jensen, Helle in Karen K. Zethsen, 2007: Pragmatic patterns and the lexical system – a reassessment of evaluation in language. *Journal of Pragmatics* 39(9). 1608–1623.
- Dam-Jensen, Helle in Karen K. Zethsen, 2008: *Translator awareness of semantic prosodies*. *Target* 20/2. 203–221.
- Firth, John R., 1957: *Papers in linguistics, 1934-1951*. London: Oxford University Press.
- Gabrovšek, Dušan, 2007: Konotacija, semantična prozodija in sintagmatski pomen: Tri ravni asociativnega pomena? S. Komar in U. Mozetič (ur.): *English Language Overseas Perspectives and Enquiries. Slovenščina v kontekstu: novi izzivi, novi obeti*. IV/1-2 U. Ljubljana: Društvo za angleške študije.
- Gabrovšek, Dušan, 2012: The Lexicographer, the Bilingual Dictionary and Its User, and the Corpus: Facing Colligational Dilemmas. M. Šorli (ur.): *Dvojezična korpusna leksikografija*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Gantar, Polona, Katja Grabnar, Polonca Kocjančič, Simon Krek, Olga Pobirk, Rok Rejc, Mojca Šorli, Simon Šuster in Petra Zaranšek, 2009: *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze za slovenščino (Kazalnik 6): Projekt Sporazumevanje v slovenskem jeziku*. Kamnik. Slovenija. http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik6/SSJ_Kazalnik_6_Specifikacije-leksikalna-baza_v1.pdf. (Dostop 27. 9. 2012)
- Giora, Rachel, 2003: Literal vs. figurative language: Different or equal? *Journal of Pragmatics* 34. 487–506.
- Halliday, Michael A. K., 1992: Language Theory and Translation Practice. *Rivista internazionale di tecnica della traduzione* 0 (pilotska izdaja). 15–25.
- Hoey, Michael, 2005: *Lexical Priming*. London in New York: Routledge.
- Hunston, Susan in Gill Francis, 1999: *Pattern Grammar: A Corpus-Driven Approach to the Lexical Grammar of English*. Amsterdam: Benjamins.

- Hunston, Susan, 2002: *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hunston, Susan, 2007: Semantic prosody revisited. *International Journal of Corpus Linguistics* 12. 247–268.
- Jurko, Primož, 2012: Collocation Errors in Encoding and Possible Cures: Dictionaries Vs. Corpora. M. Šorli (ur.): *Dvojezična korpusna leksikografija. lovensščina v kontekstu: novi izzivi, novi obeti* Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara, 1996: Cross-linguistic and language-specific aspects of semantic prosody. *Language Sciences*, 18. 153–178.
- Louw, W.E., 1993: Irony in the Text or Insincerity in the Writer?: The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. M. Baker., G. Francis in E. Tognini-Bonelli (ur.): *Text and technology: in honour of John Sinclair*. Amsterdam: Benjamins. 157–176.
- Louw, W.E., 2000: Contextual Prosodic Theory: bringing semantic prosodies to life. C. Heffer in H. Sauntson (ur.): *Words in Context: A tribute to John Sinclair on his retirement*. Birmingham: University of Birmingham. 48–94. Dostopno na: http://www.revue-texto.net/docannexe/file/124/louw_prosodie.pdf (2. 10. 2012)
- Munday, Jeremy, 2011 (ur.): Looming large: A cross-linguistic analysis of semantic prosodies in comparable reference corpora. A. Kruger in K. Wallmach (ur.): *Corpus-Based Translation Studies: Research and Applications*. London in New York: Continuum. 169–86.
- Partington, Alan, 1998: *Patterns and Meanings: Using Corpora for English Language Research and Teaching*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins.
- Partington, Alan, 2004: Utterly content in each other's company': semantic prosody and semantic preference. *International Journal of Corpus Linguistics* 9. 131–156.
- Philip, Gill, 2003: *Collocation and Connotation: A Corpus-Based Investigation Of Colour Words In English And Italian*. Doktorska disertacija. Velika Britanija: Univerza v Brightonu.
- Philip, Gill, 2009: Why prosodies aren't always there: Insights into the idiom principle. *Corpus Linguistics Conference. Liverpool. Great Britain*. Dostopno na: <http://ucrel.lancs.ac.uk/publications/cl2009/> (17. 10. 2011).
- Sinclair, John M., 1991: *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, John M., 1996: The Search for Units of Meaning. *TEXTUS* 9. 75–106.
- Sinclair, John M., 2004: *Trust the Text*. London in New York: Routledge.
- Stewart, Dominic, 2010: *Semantic prosody: a critical evaluation*. London in New York: Routledge.
- Stubbs, Michael, 1995: Corpus evidence for norms of lexical collocation. G. Cook in B. Seidlhofer (ur.): *Principle and Practice in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 245–56.

- Stubbs, Michael, 2001: *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Šorli, Mojca, 2011: Pragmatic Components in the Slovene Lexical Database Meaning Descriptions. I. Kosem in K. Kosem (ur.): *Electronic lexicography in the 21st century: new applications for new users: proceedings of eLex 2011*, 10.-12. november 2011, Bled, Slovenija. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko. 251–259. Dostopno na: <http://www.trojina.si/elex2011/Vsebine/proceedings/eLex2011-34.pdf> (2. 10. 2012)
- Šorli, Mojca, 2012 (v pripravi): Corpus-Based Lexicographical Descriptions with a Special Focus on Pragmatics: The Case of the Slovene Lexical Database. S. Komar in U. Mozetič (ur.): *English Language Overseas Perspectives and Enquiries*. Ljubljana: Društvo za angleške študije.
- Tognini-Bonelli, Elena, 2001: *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins.
- Tognini-Bonelli, Elena, 2000: Functionally complete units of meaning across English and Italian: Towards a corpus-driven approach. Altenberg in Granger (ur.): *Lexis in Contrast*. Studies in Corpus Linguistics. Benjamins: Amsterdam and Philadelphia. 73–95.
- Vintar, Špela, 2009: Slovenski prevodoslovni korpus. M. Stabej (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike (Simpozij Obdobja)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 385–391.
- Whitsitt, Sam, 2005: A critique of the concept of semantic prosody. *International Journal of Corpus Linguistics*, 10/3. 283–305
- Xiao, Richard in Tony McEnergy, 2006: Near synonymy, collocation and semantic prosody: a cross-linguistic perspective. *Applied Linguistics*, 27/1. 103–129.
- Zethsen, Karen K., 2006: Semantic Prosody: Creating Awareness about a Versatile Tool. *Tidsskrift for Sprogforskning*, 4(1). 275–294.